

บทที่ 8

บทสรุป และ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การนำเสนอลักษณะชีวิตจริงในงานสื่อมวลชน : ศึกษาเฉพาะกรณี "คู่สร้าง คู่สม" มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจกระบวนการนำเสนอ รูปแบบและ เนื้อหาชีวิตจริงที่นำเสนอ และผลกระทบจากการนำเสนอชีวิตจริง โดยมีขอบเขตในการวิจัยคือ ศึกษาเทปรายการโทรทัศน์ตั้งแต่ปี 2527-2532 จำนวน 54 รายการ จดหมายที่ได้รับคัดเลือกออก รายการวิทยุ 150 ฉบับ เทปรายการวิทยุ 2 รายการและคอลัมน์ผิวเมียละเหยใจ หนุ่มจับสาวสาวจับหนุ่ม เรื่องจริงจากผู้อ่าน ทางระบายอารมณ์ คิดถึงคนรัก และสังคมพิกการ ในนิตยสาร คู่สร้าง คู่สมจำนวน 146 ฉบับ และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลิตสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สม 7 คน

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยอัดสำเนาเทปโทรทัศน์ ถ่ายเอกสารจดหมาย อัดสำเนารายการวิทยุ และถ่ายเอกสารคอลัมน์ดังกล่าวในนิตยสาร รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ได้มีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ความเชื่อมั่น (reliability) และ ความเที่ยงตรง (validity) หลังจากตรวจสอบข้อมูลแล้วก็วิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ในแต่ละสื่อ เพื่อให้ทราบถึง ประวัติความเป็นมา ขั้นตอนการทำงาน รูปแบบ เนื้อหาและผลกระทบของการนำเสนอชีวิตจริงทางสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สม

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้วได้ผลปรากฏว่า สื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมเกิดจากความคิดริเริ่มของคนเพียงคนเดียวคือคุณ ดำรง พุฒตาล ในปีพ.ศ. 2519 คุณดำรง ได้คิดจัดรายการสัมภาษณ์คู่สามีภรรยา ตามแบบรายการในต่างประเทศ และได้เสนอความคิดนี้ให้กับพันเอกพิเศษ ประทีป ชัยปาณี หัวหน้าฝ่ายรายการโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว คุณ ดำรง พุฒตาลได้เริ่มจัดรายการคู่สร้าง คู่สมในวันจันทร์แรกของเดือน

มกราคม พ.ศ. 2519 ผลปรากฏว่า รายการโด่งดัง มีคนพูดถึงกันทั้งเมือง จดหมายส่งเข้ามาในรายการเป็นจำนวนมาก จนต้องหาทางระบายจดหมายออก โดยการจัดรายการวิทยุขึ้นในปี พ.ศ. 2522 หลังจากจัดรายการวิทยุไปได้เพียง 1 ปี คุณดำรง นุชतालก็ได้นำเอาจดหมายที่ส่งมาจากทั่วประเทศนั้นมาใช้เป็นวัตถุดิบในการจัดทำนิตยสารคู่สร้าง คู่สม

ต่อมาปีพ.ศ. 2533 รายการโทรทัศน์คู่สร้าง คู่สมและรายการวิทยุ คู่สร้าง คู่สมก็หายไปจากวงการบันเทิง สาเหตุที่ต้องเลิกจัดรายการโทรทัศน์ก็เพราะเวลาออกอากาศไม่เหมาะสม ส่วนสาเหตุที่เลิกจัดรายการวิทยุก็เพราะสปอนเซอร์เลิกโฆษณา อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ารายการโทรทัศน์และรายการวิทยุจะเลิกไป แต่นิตยสารคู่สร้าง คู่สมก็ยังคงอยู่บนแผงหนังสือเมืองไทย

จากประวัติความเป็นมาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า จดหมายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดรายการวิทยุ และนิตยสารขึ้น นอกจากนี้ จดหมายยังเป็นวัตถุดิบที่สำคัญซึ่งใช้ในรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ และนิตยสาร จดหมายดังกล่าวนี้ คือจดหมายที่ผู้เขียนทางบ้านส่งมา เมื่อเปิดรับสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมแล้วผู้รับสารเกิดแรงบันดาลใจอยากเขียนเล่าเรื่องชีวิตรัก ชีวิตครอบครัวของตนส่งมาบ้าง จึงใช้ประโยชน์จากการรู้หนังสือเขียนเรื่องส่งมาเพื่อต้องการติดต่อกับผู้อื่น และต้องการเขียนระบายความในใจออกมาแทนคำพูด เพราะบางเรื่องน่าอับอายไม่สามารถพูดให้ใครฟังได้ ผู้เขียนจึงเขียนเรื่องส่งมาแทน เมื่อจดหมายส่งมาถึงสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สม สื่อมวลชนในฐานะตัวกลางได้คัดเลือกจดหมายก่อนนำเสนอ ซึ่งขั้นตอนการคัดเลือกจดหมายในแต่ละสื่อก็จะแตกต่างกันไป

รายการโทรทัศน์ ในกรณีที่ได้อ้อมมูลมาจากจดหมายผู้จัดรายการจะประชุมกันเพื่อคัดเลือกคู่ที่มากออกรายการ เมื่อได้คู่ที่น่าสนใจแล้วก็จะจดหมายเชิญมาร่วมรายการ หากผู้ร่วมรายการเดินทางมาจากต่างจังหวัด ทีมงานจะจัดที่พักให้ ในโรงแรมคอนติเนนตัล, บารอน หรือคริสตัล ในคืนนั้นพศ. พวา พันธุ์เมฆาจะไปพูดคุย ชักถามประวัติเพิ่มเติม เพื่อตั้งคำถามและให้คุณ ดำรง ชักถามในรายการ

รายการวิทยุ แบ่งการทำงานเป็น 2 ช่วง คือช่วงแรก คุณดำรง พุฒตาล และ คุณมาลี ผกาพันธุ์เป็นผู้จัดรายการ จะอ่านจดหมายก่อน 1 รอบเพื่อคัดเลือกจดหมายที่น่าสนใจ ไว้อ่านในรายการ ช่วงที่สอง อาจารย์ชาติ อนุเรียร เป็นผู้จัดรายการ จะอ่านจดหมาย ก่อน 1 รอบเลือกจดหมายที่เด่นกว่าฉบับอื่น อ่านจบประเด็น ตัดต่อ ย่อความแล้วสรุป ใจความสำคัญเขียนไว้หน้าจดหมาย ถ้าบางฉบับมีการถามปัญหา ผู้จัดรายการจะคัดเลือกปัญหาที่ จะตอบ แล้วเขียนคำแนะนำไว้ท้ายจดหมาย เพื่ออ่านออกอากาศในรายการ

นิตยสาร แบ่งการทำงานได้ดังนี้คือ คอลัมน์หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม ผัวเมีย ละเหยียใจ เรื่องจริงจากผู้อ่าน ผู้ควบคุมคอลัมน์คือ ผศ. พวา พันธุ์เมฆา มีขั้นตอนการทำงานคือ อ่านจดหมายก่อน 1 รอบ จัดประเภทคอลัมน์และตั้งชื่อเรื่อง จากนั้นก็ขีดเกลารหัสและ เรียบเรียงใหม่ แล้วพิมพ์ต้นฉบับส่งสำนักพิมพ์ ส่วนคอลัมน์ทางระบายนารมณ์ คิดถึงคนรัก และ ลังคมพิการ ผู้ควบคุมคอลัมน์คือ คุณ ดำรง พุฒตาล มีขั้นตอนการทำงานคือ อ่านจดหมายก่อน 1 รอบ จัดประเภทคอลัมน์และตั้งชื่อเรื่อง จากนั้นก็ขีดเกลารหัสแล้วลงตีพิมพ์

ขั้นตอนการทำงานดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมเป็นทั้งเวทีเปิด รับจดหมาย เป็นตัวเชื่อมการปฏิสัมพันธ์ของคนที่เขียนเรื่องมา เป็นเครื่องกรองคัดเลือกจด หมายและเป็นกระจกเน้นนำเสนอเฉพาะเรื่องที่คุณผลิตคิดว่าน่าสนใจ เป็นผู้ตีความนำจดหมาย มาเขียน rewrite ใหม่ให้เรื่องปะติดปะต่อและคนอ่านรู้เรื่อง นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องบ่งชี้ ดั่งที่ผู้จัดรายการวิทยุแนะนำผู้ฟังในตอนท้าย ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากว่าจะมาเป็นรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ และนิตยสารได้นั้น ต้องผ่านขั้นตอนการคัดสรรจากสื่อมวลชน ชีวิตจริงที่ผ่านการ คัดเลือกแล้วนั้นคือความจริงที่สื่อมวลชนสร้างให้กับผู้รับสาร ซึ่งถือได้ว่าสื่อมวลชนได้สร้างความ เป็นจริงทางสังคม

หลังจากสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมได้คัดเลือกเนื้อหาดังกล่าวแล้วขั้นตอนต่อไปคือการนำ เสนอลักษณะชีวิตจริงทางสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละสื่อ

รายการโทรทัศน์ มีรูปแบบรายการแบ่งเป็น 3 แบบคือ เกมส์โชว์ สันทนาการและ เกมส์โชว์ และสันทนาการเพียงอย่างเดียว ในช่วงแรกที่เป็นเกมส์โชว์นั้นจะมีวิธีการนำเสนอคือ ถามคำถามสามภรรยา โดยในขณะที่ถามสามีก็จะเอาภรรยาไปซ่อนไว้ ถ้าถามภรรยาก็จะเอาสามีไปซ่อนไว้ ในตอนท้ายรายการจะเป็นการแจกของรางวัล ในช่วงที่สองที่เป็นสันทนาการและเกมส์โชว์ ในตอนต้นรายการจะนั่งสนทนาพูดคุยกับผู้ร่วมรายการทีละคู่ ในตอนท้ายรายการจะแยกสามีภรรยาไว้คนละห้อง คุณดำรง ถามคำถามภรรยาให้ภรรยาเขียนตอบมา คุณสาลินี จะอ่านคำตอบของภรรยาให้สามีฟัง จากนั้นสามีก็เลือกว่าภรรยาของตนอยู่หมายเลขอะไร ในตอนท้ายรายการก็จะมอบของรางวัล ช่วงสุดท้ายที่เป็นการสนทนาเพียงอย่างเดียว คุณดำรง จะพูดคุยกับผู้ร่วมรายการทีละคู่ จากนั้นก็มอบของรางวัล

รายการวิทยุ มีรูปแบบรายการแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงแรกเป็นละครสลับการสนทนา ซึ่งคุณดำรง นุศตาลและคุณมาลี ผกาพันธุ์เป็นผู้จัดรายการร่วมกัน ในการอ่านจดหมายนั้นจะใช้ลีลาที่น่าเสียดใจให้อารมณ์และมีการใช้เพลงประกอบเพื่อสร้างอารมณ์และจินตนาการด้วย ในขณะที่อ่านจดหมายไปนั้น ผู้จัดรายการก็จะสนทนาพูดคุยกันไปด้วย ดังนั้นจึงมีรูปแบบคล้ายละครสลับการสนทนา ช่วงที่สอง เป็นละครอย่างเดียวเพราะมีผู้จัดรายการเพียงคนเดียวคือ อาจารย์ ชาตรี อนุเรียร ผู้จัดรายการจะอ่านจดหมายด้วยลีลาที่น่าเสียดใจให้อารมณ์และมีการใช้เพลงประกอบเหมือนเดิม กล่าวโดยสรุปรายการวิทยุ คู่สร้าง คู่สมนั้นมีลักษณะรายการคล้ายคลึงกันทั้ง 2 ช่วง จนดูเหมือนไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย

นิตยสาร ในทุกคอลัมน์จะเล่าเรื่องตามลำดับเวลา ส่วนใหญ่ผู้เขียนจะเล่าเรื่องของตัวเองและเรื่องของคนใกล้ชิดส่งมา โดยเขียนมาเล่าให้คู่สร้าง คู่สมฟัง แต่ในคอลัมน์คิดถึงคนรักจะมีลักษณะเด่นกว่าคอลัมน์อื่นคือ จดหมายที่ลงตีพิมพ์เป็นการเขียนถึงคนรัก และจะขึ้นต้นจดหมายด้วยชื่อคนรัก นอกจากนี้ มีการใช้ภาพประกอบในบางคอลัมน์ หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม และ ผัวเมียละเหี่ยวใจจะใช้ภาพการ์ตูนประกอบ ส่วนเรื่องจริงจากผู้อ่าน และทางระบายอารมณ์จะใช้ภาพประกอบเรื่อง แต่ในคอลัมน์คิดถึงคนรัก และสังคมนิการไม่เห็นภาพประกอบ

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอลักษณะชีวิตจริงทางสื่อมวลชนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า มีลักษณะที่แตกต่างกันตามธรรมชาติของแต่ละสื่อ แต่เนื้อหาที่นำเสนอจะไม่ต่างกันมากนัก ทั้งนี้ก็เพราะได้ข้อมูลดิบคือจดหมายจากแหล่งเดียวกัน

ชีวิตจริงที่นำเสนอทางสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นชีวิตรัก ชีวิตครอบครัว แต่ก็มีชีวิตранท ชีวิตการทำงานและปัญหาสังคมแทรกอยู่บ้าง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ชีวิตครอบครัว จะมีทั้งเรื่องราวชีวิตคู่สามีภรรยา และเรื่องราวชีวิตของสมาชิกในครอบครัว (พ่อ แม่ ลูก) ในโทรทัศน์จะนำเสนอแต่ชีวิตคู่สามีภรรยาที่ปัจจุบันยังอยู่ด้วยกัน แต่ในวิทยุและนิตยสารจะนำเสนอชีวิตคู่สามีภรรยาทั้งที่ปัจจุบันยังอยู่ด้วยกันและปัจจุบันไม่ได้อยู่ด้วย อีกทั้งยังมีการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของสมาชิกในครอบครัว (พ่อ แม่ ลูก) อีกด้วย

ชีวิตรักหนุ่มสาว จะมีทั้งความรักบริสุทธิ์ และความรักไม่บริสุทธิ์ ซึ่งมีการนำเสนอเฉพาะในวิทยุ และนิตยสารเท่านั้น

ชีวิตรักนิสดาร จะมีทั้งคู่ชีวิตและชีวิตคู่ที่แปลกซึ่งมีการนำเสนอเฉพาะในโทรทัศน์และนิตยสาร ในโทรทัศน์จะนำเสนอแต่คู่สามีภรรยาแปลก และชีวิตคู่สามีภรรยาทั้งก่อนแต่งงานและหลังแต่งงาน แต่ในนิตยสารจะมีทั้งคู่รักหนุ่มสาวแปลก คู่สามีภรรยาแปลก ชีวิตรักหนุ่มสาวแปลก ชีวิตคู่สามีภรรยาแปลก

ชีวิตранท มีเฉพาะในวิทยุและนิตยสาร

นอกจากนี้ยังมีชีวิตการทำงานเนียง 2-3 เรื่องแทรกอยู่ในวิทยุและนิตยสารและปัญหาสังคม อยู่ในคอลัมน์สังคมวิชาการในนิตยสาร แต่ถ้ามองภาพโดยรวมก็จะพบว่าชีวิตรักและชีวิตครอบครัวเป็นเนื้อหาหลักที่นำเสนอในสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมจะนำเสนอเนื้อหาหลักเหมือนกัน แต่ประเด็นที่เลือกมานำเสนอในแต่ละสื่อจะไม่เหมือนกัน ดังที่อธิบายไปแล้วข้างต้น จะพบว่า

ชีวิตบางประเภทจะมีในวิทย์และนิยายสารเท่านั้น แต่จะไม่พบในโทรทัศน์ เพราะเหตุผลสำคัญ 2 ประการคือประการแรก รายการโทรทัศน์มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อนำเสนอชีวิตคู่สามีภรรยาที่ปัจจุบันยังอยู่ด้วยกัน ดังนั้นชีวิตประเภทอื่นที่ไม่เกี่ยวกับชีวิตคู่สามีภรรยาจึงไม่มีปรากฏในรายการ ประการที่สอง รายการโทรทัศน์เปิดเผยผู้ร่วมรายการ แต่วิทย์และนิยายสารไม่เปิดเผยชื่อผู้เขียน ดังนั้นเนื้อหาบางเรื่องที่เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์หรืออาจทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงได้ จึงไม่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ แต่จะพบได้ในรายการวิทย์ และนิยายสาร แม้ว่าชีวิตจริงที่น่าเสนอในสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมจะมีข้อจำกัดที่ทำให้นำเสนอเนื้อหาชีวิตซึ่งแตกต่างกัน แต่เนื้อหาที่น่าเสนอผ่านสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมก็มีลักษณะที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือ ชีวิตจริงที่น่าเสนอนั้นให้การเรียนรู้ทางสังคมกับผู้รับสารโดยผู้รับสารสามารถเลียนแบบพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลดี และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ทำให้เกิดผลเสีย ดังนั้นผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับผู้รับสารประการหนึ่งก็คือ การเรียนรู้ทางสังคมจากเนื้อหาชีวิตจริงที่น่าเสนอในสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สม

ผลกระทบจากการนำเสนอชีวิตจริงทางสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมนั้นมีทั้งผลกระทบต่อผู้รับสารและผลตอบกลับมายังสื่อมวลชน ผลกระทบต่อผู้รับสารตามแนวคิดเกี่ยวกับผลสืบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมของการสื่อสารมวลชนพบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอเนื้อหาชีวิตจริงทางสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมจะมีผลตรงตามวัตถุประสงค์ซึ่งให้ผลดีต่อผู้รับสารคือให้ข้อคิด และให้ความเพลิดเพลิน ส่วนผลพลอยได้นั้นมีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือ ผู้รับสารรับรู้ความทุกข์ยากของผู้อื่นที่ยิ่งกว่าตนแล้วเกิดกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต นอกจากนี้ผู้รับสารยังได้รับบทเรียนชีวิตด้วยประสบการณ์อ้อม จากการเปิดรับเรื่องราวที่น่าเสนอทางสื่อมวลชน ส่วนผลเสียนั้นคือ ผู้รับสารถูกหลอกหลวงโดยผู้ที่ใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือ แต่งเรื่องราวชีวิตที่น่าสงสารขึ้น เมื่อผู้รับสารหลงเชื่อ ก็หลอกหลวงเพื่อหวังผลประโยชน์ ผลกระทบดังกล่าวนี้เกิดขึ้นกับผู้รับสารเป้าหมาย คือกลุ่มคนอายุ 25 ปีขึ้นไป และผู้รับสารที่ไม่ใช่เป้าหมายด้วย ทั้งนี้ไม่สามารถระบุได้แน่ชัดเพราะไม่ได้ทำวิจัยอย่างจริงจัง

นอกจากผลกระทบต่อผู้รับสารดังกล่าวข้างต้นแล้ว การนำเสนอชีวิตจริงทางสื่อมวลชน คู่สร้าง คู่สมยังทำให้เกิดผลตอบกลับมายังสื่อมวลชนด้วย นั่นคือมีจดหมายส่งเข้ามาจากทั่วสารทิศ ซึ่งจดหมายเหล่านี้คือข้อมูลดิบที่ใช้ในสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สมนั่นเอง

ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นปัญหาสำคัญคือ หลักฐานที่เป็นรายการโทรทัศน์บางส่วนได้สูญหายไป ส่วนเทปรายการวิทยุนั้นก็สูญหายไปเกือบหมด กล่าวคือ เทปรายการโทรทัศน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2526 ไม่มีใครเก็บรวบรวมไว้ อีกทั้งเทปรายการวิทยุนั้นมีเหลือเพียง 2 รายการเท่านั้น

อย่างไรก็ตามรูปแบบรายการโทรทัศน์ช่วงที่ขาดหายไป สามารถสอบถามได้จากผู้ดำเนินรายการ และศึกษาเนื้อหารายการจากเทปที่เหลืออยู่ ส่วนรายการวิทยุนั้น ศึกษา รูปแบบรายการจากเทปตัวอย่าง ซึ่งผู้ดำเนินรายการยืนยันว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรายการตลอดระยะเวลาที่จัดทำ ส่วนเนื้อหาในรายการวิทยุ ศึกษาจากจดหมายที่ได้รับคัดเลือก ออกอากาศ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมมาได้จำนวน 150 ฉบับ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาที่เนื้อหาเป็นหลัก แต่ไม่ได้ศึกษาผลกระทบของการนำเสนอชีวิตจริงที่มีต่อผู้รับสารอย่างจริงจัง ถ้าหากจะมีการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกในอนาคต ผู้วิจัยหวังว่าจะมีผู้ศึกษาผลกระทบของการนำเสนอชีวิตจริงในสื่อมวลชนคู่สร้าง คู่สม